

ВЪЛНУВАЩО ОЧАРОВАНИЕ ОТ КОСМОСА. РАЗГОВОР

С ЕЛИЦА ГЕОРГИЕВА

Тя не е типичният творец в добрия смисъл на думата, защото има много интереси и търсения. Тя е режисьор и писател, създава пърформънси. Открива необикновеното, магичното и вдъхновяващото в нашия свят, като ни го показва по неповторим начин. Тя вярва в силата на литературата. Вижте разговора с Елица Георгиева за дебютния ѝ роман „Космонавтите само минават“.

ПРИКЛЮЧЕНИЕ КЪМ ВЪЛШЕБСТВОТО

Елица Георгиева съчетава няколко изкуства, защото освен режисьор и писател, тя създава пърформънси. Каквото и да твори – дали ще е роман, филм, пърформънс, Елица Георгиева намира оригинален творчески подход чрез своя прочит на събитията. Постига нестандартност, с която ни показва изкуството си, което оживява и насища пространството. Прави това по убедителен начин. Такъв, който не оставя място за колебание.

Главната героиня в романа няма име, а голяма част от другите персонажи имат. Каква е целта на този подход?

Нищо не съм целила, защото не съм си поставяла въпроса за търсене на име. Наистина не знам дали е хубаво или лошо. Много хора ме питат защо няма име. Едно от обясненията би могло да бъде това, че няма пряка реч в романа и не се налага някой да я извика по име, защото тя е разказвачът. **От друга страна, така се получава по-лесна идентификация на читателя с главната героиня.**

Как решава едно седемгодишно момиче да „прекрои космоса“ при положение, че живее във време, в което има разделение на професиите – едните са подходящи за момичета (балерина, готвач и др.), а другите – за момчета (моряк, пилот и т.н.)?

Именно това е едно от доказателствата, че няма такива бариери на практика и в реалния живот. Аз лично никога не съм искала да стана космонавт, но много мои приятелки искаха. В крайна сметка това не е присъщо за един или друг пол, но, разбира се, е начин да се даде тази лека критика към обществото, в което има определени роли, с които се опитвам да се боря по литературен начин.

Джоки е много ярък персонаж. Той участва активно в мисията на главната героиня. Как се появи идеята за неговото включване в романа?

Джоки е единственият реален герой. Той наистина съществуваше, тъй като за съжаление вече не е между нас, но, за сметка на това, той не искаше да става космонавт. Някои неща са преувеличени, трябва да се признае. Джоки беше моето куче от детските години.

Освен това Джоки е супер куче, той има певчески талант.

Да, певчески, космонавтски, всякакъв.

Романът започва много героично – главната героиня иска да стане космонавт, после да бъде музикант като новия си идол – Кърт Кобейн, когато той умира, иска да бъде дисидент, но и това завършва разочаровашо. Как се чувства едно дете при тази честа и непрекъснатата смяна на идоли?

Тези идоли в крайна сметка са едно персонифициране на разни ценностни системи, от една страна, и от друга, на нашите мечти, защото на това да се стане космонавт може да бъде погледнато и като едно мечтаене – да се отиде другаде по може би единствения позволен начин. Както знаем, по време на комунизма трудно е можело да се напуска страната, но пък е било добре гледано на това да се мечтае за Космоса. Моите родители, като млади хора, са израснали в този режим. Знам, че това е бил единственият момент на откъсване от реалността. От друга страна, Кърк Кобейн беше това, което може би за тях е бил Юрий Гагарин. Аз бях на 13 години, когато той умря. Тогава „Нирвана” станаха изключително известни, въпреки че аз ги слушах и преди това. Те наистина са маркирали цяло едно поколение не само в България. Кърк Кобейн е персонажът, който помага в този роман да могат да се идентифицират чужденци, защото аз имам приятели, които ми разказват как във Франция или другаде, са си късали тениските, слагали са безопасни игли, докато са мечтали за Кърт Кобейн. Дори в днешно време, когато обикалям с романа във Франция в гимназиите разбирам, че 13-14-годишни хора харесват „Нирвана”. Радвам

се, защото те дори знаят по-добре от мен албумите им, защото аз отдавна не слушам тази група.

Образът на учителя по литература е последната останала ценност. „/.../ той е най-мъдрият човек на Земята...”¹ (Gueorguieva 2017: 114). Наистина ли той е последният пристан на възхищение и уважение, останал след Юрий Гагарин и Кърт Кобейн?

Да, поне така е за мен. Може би това е единственото, което отговаря реално на моите мечти, защото може би никога не съм искала да стана космонавт или пънкар в професионален план, но за сметка на това винаги съм искала да пиша. Учителите по литература са изключително важни фигури в моя живот. Тази част на романа за съжаление и е автобиографична. Аз наистина бях в училище, където имаше един страхотен учител по литература, който беше абсолютно несправедливо изгонен. Това тогава изключително много ни беше шокирало. Това беше поводът да разбера какво е корупция, мафия. Изведнъж рязко пораснах заради тази случка. И много държах да я разкажа в романа. Много се радвам, че го направих, защото в момента, когато обикалям из гимназии във Франция, мога да разкажа тази реалност на гимназистите, за която те не само никога не са чували, но и изобщо не я разбират. Дори учителите ме питат: „Вярно ли е, че е имало такива истории с учители в България?“, „Наистина ли е можело да подкупиш някой учител за по-добра оценка?“. Целта беше да се разкаже за някои феномени от нашия преход или комунизма, за които хората дори не подозират. Важното е, че са разкрити чрез детските случки, чрез това как може едно дете да разбере такава ситуация. Именно това е и моят опит, аз също го разбрах, когато ходех на училище.

Радвам се, че мога да представя книгата на ученици, защото съм номинирана за три награди в различни области във Франция. Не съм си представяла, че романът ще достигне до толкова много хора, защото говорим за стотици-стотици гимназисти.

Как се чувства човек, когато е победен? Когато срещне поражението толкова рано? – Бунтът на учениците, който е потушен и те послушно и с извинение влизат в класната стая. „Първата стачка в живота ти е поругана за по-малко от пет минути.” (Gueorguieva 2017: 114-115)

¹ Gueorguieva, Elitza (2017). *Kosmonavtite samo minavat*. Sofija: IK Kolibri. [Георгиева, Елица (2017). *Космонавтите само минават*. София: ИК Колибри.]

Изключително е трудно. Някак ми се искаше тази тема за провалените мечти, за проваления подем, който не е успял да стигне до някъде, да присъства, защото смятам, че това до голяма степен маркира нашето поколение. То не е само негативно. Това е един изключителен опит, ако трябва да сравнявам с моите връстници в чужбина по това време, когато те са били тинейджъри, те такива неща не са преживявали. Аз имах шанс да уча в училище, което беше на гърба на Паметника². Излизайки от математика, бях въввлечена в протести и това изключително много участва във формирането ми като личност. Разбира се, че е изключително трудно и това беше целта – да се разкаже може би по един привидно лек и смешен начин нещо, което на практика е много тежко за приемане. Хуморът прави така, че да можем да се справим с тези новини.

Романът разказва за времето на протести – 1989-та година. Може ли да се каже каква е била атмосферата тогава?

1989-та година я преживях като имитирах възрастните, които са радваха и аз, без да знам защо, се радвах. Интересното е, че след като написах първата част на романа, покъсно се чудех дали да продължавам през 90-те или да спра до 89-та година. Вече бях намерила стила, формата, изказа. Бях изградила цяло едно поле от елементи, които след това ми помогнаха да развия втората част по подобен начин, но правейки я по-сериозна. В нея има промяна – хуморът не можеше да бъде същият. Променен е и самият тон, но основата беше направена преди това.

Книгата описва атмосферата от 1997 г. Говори се за кампанията „Не на страха“ на Дони и Момчил. Как се чувства човек в тази обстановка? „... чувстваш се все по-изоставена от всички тези подплашени емигранти.” (Gueorguieva 2017: 123)

Наистина, както героинята в романа, и аз гледах много критично на това. Тогава въобще не си задавах въпроси за заминаване в чужбина. Затова и романът е абсолютно правдоподобен, верен на истината спрямо възрастта, която бях тогава – моята възраст 14 години.

Как се отразява на едно дете, което се стреми да стане чавдарче, пионерче и т.н., премахването на йерархията и тази рязка смяна?

² 133 СУ „А. С. Пушкин“ в гр. София.

Като деца ние нямаме този критичен поглед, който може да имат възрастните, ако е критичен, разбира се. Мисля, че този на моите родители със сигурност беше такъв. Премахването в този случай се отразява и това ми помагаше да деполитизирам или аполитизирам тона, защото в крайна сметка едно дете не може да разбере какво е комунистическа партия, леви, десни, какво се случва. Ефектът от това е като да ти кажат, че Дядо Коледа не съществува. Горедолу в такъв смисъл да ти кажат, че нещо, в което ти си вярвал, че е много важно, всъщност не е така и е точно обратното. Не съм го изживяла в никакъв случай като някаква драма. Може би сме малко по-чувствителни на тази тема как изведнъж се оказва, че нещо не е било вярно.

Романът завършва с нещо много хубаво: „На моя дядо истински комунист, на всички дисиденти”. Усещаш ли пацифизъм в себе си?

Не знам дали усещам пацифизъм. По-скоро това посвещение загатва за този безкраен спор, който има в нашето общество. Според мен е правилно да си задаваме въпроси, но си задаваме неправилните въпроси. Този дебат, в който през цялото време всеки се сочи с пръст, казвайки кой е комунист, кой не е комунист и т.н. Както това с истинските комунисти – ако случайно си признаеш, че дядо ти е бил комунист, трябва да се обясняваш. Това беше от една страна доста деликатно намигване, без да влизам в кой знае какви полемики, а от друга – игра с автофикацията. В романа няма кой знае какви лични интриги, но все пак винаги ме питат кое е вярно и кое не е. В крайна сметка това е един от начините да се пошегувам, като: „ОК, давам ви малко”. От друга страна си казвам, че постфактум това позволява да се идентифицират по някакъв начин хората от моето поколение.

Как минава представянето на книгата във френските училища?

Изключително много зависи от възрастта на гимназистите, защото когато са в девети клас, им е все още трудно да разбират иронията. Това е най-сложното – иронията и това, че романът е написан във второ лице. Това е нещо, което те още не са изучавали. Те учат само класическа литература преди 20. век. За тях това е нещо прекалено ново, което е интересно. Не е лесно, но те така си отварят хоризонтите. В крайна сметка е много готино, защото те четат романа предварително и след това се срещат с мен. Това е доста хубав момент, в който те го разбират. Като цяло, мисля, че го приемат много добре, но ще имам резултат от тези награди през пролетта. Тогава ще разберем.

През тип пърформънс ли се осъществява тази комуникация между учениците и книгата, или в момента те представят част от нея?

Да, в някои училища ми предлагат да правя пърформънс в кратка форма, която на тях им харесва. Показвам всякакви джаджи. Сега бях в едно училище, в което те самите бяха направили едно малко музейче с космонавтчета и такива неща. Понякога им е странно, защото по време на четенето моят хумор и интерпретацията на шегите са супер минималистични. Аз не показвам кога е смешно, човек трябва да знае. Иронията не е лесна за тинейджърите. Невинаги, не искам да обобщавам и да ги принизявам, но в крайна сметка, когато те нямат нужната информация, не са много сигурни дали трябва да се смеят, или не. Много често се случва да гледат учителката и когато видят, че тя се смее, започват да се усмихват. Като цяло, мисля, че им харесва. Това все пак се прави във Франция и се надявам, че и в България е така. Добре е да се покаже на младите, че писателят не е непременно един чичко с брада и мустаци, бакенбарди от 19. век. Той може да е жив, млад, с маратонки и да прави други неща, не само да пише. Писателят не е непременно човек с перо и лист в някакъв отдалечен замък. Той може да създава пърформънси, да рисува, да прави други неща. Важно е, затова се срещаме с младите, за да може още от рано да се разчупи това виждане за литературата.

Може ли да се каже, че се тръгва от документа и след това има художествено надграждане?

Това е една смесица, защото от една страна аз си представям, когато нямам конкретните информации за нещо. Това дава повече свобода, т.е. невинаги гледам буквално на нещата, макар че повечето неща са част от живота ми и си ги спомням, събрах доста материали преди да почна да пиша романа.

Как се съчетават успешно всички тези изкуства и интереси – литература, пърфомънси, обичта към кино?

Много е трудно, защото наистина не ми стига времето и се разпръсвам между хиляди проекти. В момента е такъв период. Надявам се, че скоро ще започна по-сериозно да пиша новия роман. От друга страна, напредвам с новия си филм. Правя множество пърформънси на различни теми. Включително сега през март направих един с архивите на Националния център за изследване на Космоса във Франция в Музея за съвременно изкуство в Тулуза.

През юни предстои романът „Космонавтите само минават” да излезе отново във Франция, само че в джобен формат. Има ли други новини, свързани с него?

Тази година го представих на конгрес за съвременна френска литература в университета „Браун”, САЩ. В него участваха над 400 преподаватели от цяла Америка получих множество покани за представяне догодина в други университети там. От друга страна, гимназистите го избраха да влезе в учебната програма в един от най-големите региони във Франция. Догодина те биха могли да държат матура върху него.

Има една снимка, на която скачаш на едно легло. Тогава ли се чувства щастлив човек, когато отива от едно място на друго?

Да, наистина движението, особено ако пък е подскок нагоре, е нормално състояние, в което човек се чувства добре.

*Разговора води Ирина Тодорова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“*